

Sportstugorna i Polhem

Mellan Jakobsberg och Kallhäll ligger Polhem. Redan i början av 1930-talet upprättades en avstyckningsplan för villabebyggelse och ägaren Einar Karlsson kunde börja sälja tomter. Tio år senare fanns ett tjugotal permanent bebodda fastigheter - många uppförda av Bolinderarbetare som inte fick köpa tomtmark i Kallhäll. Vatten- och avloppsfrågorna ställde dock till problem och kommunen beslöt att bara tillåta sportstugebebyggelse. På så sätt kom Polhem att bli Järfällas största sportstugeområde, utbyggt under en ganska kort period, eftersom det redan 1952 infördes permanent byggnadsförbud.

Sportstugan är en lite speciell företeelse, sprungen ur det tidiga 1900-talets intresse för natur och friluftsliv. Redan 1914 lanserade Förbundet för

fysisk fostran de första sportstugorna, eller söndagsstugorna som de också kallades. På 1920-talet började monteringsfärdiga trähus att tillverkas och under loppet av 1930-talet växte allt fler sportstugeområden upp i Stockholms närhet. 1938 kom också den första semesterlagstiftningen som gav rätt till två veckors semester.

Ju längre bort från Stockholm desto billigare blev tomterna. Polhem låg ”längre bort” och saknade sjöutsikt, vilket också påverkade priserna nedåt. De flesta tomterna var på ca 2000 – 3000 kvm och kostade i snitt 5000 kr. De första ägarna hade yrken som spårvägsmän, målare, bussförare, byggnadsarbetare, slipare, gjutare och mekaniker. Det var alltså framförallt arbetare som i Polhem kunde förverkliga en dröm om en egen stuga. Geografiskt kom de flesta från Järfällas närkommuner.

Utomhusliv

Husen som byggdes var små, genomsnittsytan låg på 25 – 30 kvm. Den typiska sportstugan uppfördes i ett plan med veranda och sadeltak samt kläddes med träfasad avfärgad i brunt, rött eller gult. I många fall var det tomtägarna själva som både ritade, konstruerade och byggde för att hålla kostnaderna nere men drygt en tredjedel av husen uppfördes av husfirmor som Götene Träindustri AB och Borohus. Många av husen byggdes till efterhand.

Mycket av livet levdes utomhus, att

vistas i naturen och inandas den hälsosamma luften var en grundtanke i hela sportstugerörelsen. Men den prosaiska verkligheten med sportstugornas begränsade ytor spelade säkert också in. För barnen fanns det mycket att upptäcka i skogen runtom – vilken härlig omväxling mot vardagens stadsmiljöer – och var det bra badväder så styrdes kosan till Översjön.

Men på 1990-talet hann tiden och den kommunala planeringen ikapp Polhem. Redan tidigare hade området naggats i kanterna av ny bebyggelse. Den första generationen Polhemsbor var till åren komna och orkade inte som förr. I några fall hade barnen tagit över, men att åka till utkanten av ett alltmer tätbebyggt Jakobsberg för att njuta av frisk luft och friluftsliv hade av förstaeliga skäl mist sin lockelse. Säkerligen insåg en del också de ekonomiska fördelarna med att sälja tomterna för permanent bebyggelse när det efter decennier av byggnadsförbud äntligen drogs fram vatten och avlopp.

Det gamla sportstugeområdet förvandlades snabbt, men finns dokumenterat i inventeringar och genom foton i kommunens bildarkiv. De anspråkslösa stugorna har ersatts med villor i miljonklassen, några av de första permanentbyggda husen finns dock kvar. Men vem vet - om femtio år kanske Polhem q-märks som ett tidstypiskt och välbevarat sekelskiftesområde med goda exempel på både typhus och arkitektritade villor?

Ingrid Kennerstedt Bornhall